

Pest, Buda és Óbuda egyesítésének története.

Irta: Lieber Endre dr.,
Budapest székesfőváros alpolgármestere.

Budapest székesfővárosnak a három városból való egyesítését minden nevezetes évforduló alkalomával hagyományos szeretettel ünnepelte meg a főváros lakossága. Mindenki előtt ismeretes az a tény, hogy az egyesítés nem volt egyszerű közigazgatási kérdés, mert hiszen annak megtörténte után az új főváros egy egységessé forrott polgárságnak lett az otthona, amely a közös közigazgatáson kívül a szellemi központ megvalósítását is a feladatává tette.

Köztudomásu, hogy az egyesítésre való törekvés már régebben meg volt és tulajdonképpen ennek eredményein épült fel az új főváros, de mégis, ha az egyesítés előtti városok állapotát a mai metropolissal vetjük össze, szinte csodálattal kell megállapítanunk azt az óriási fejlődést, amely nagyrészt az új főváros centrummá való növekedésének a sikere. Csodálattal kell megállapítanunk ezt különösen akkor, ha szemügyre vesszük azt, hogy az egyesítést követő páratlan felvirágzás micsoda gyümölcsöket hozott.

De ez alkalommal, amikor Budapest egyesítésének 60-ik évfordulóját ünnepeljük, nem kívánok kitérni azokra az eredményekre, amelyek az egyesítésnek feltétlen következményei, inkább történelmi visszapillantást akarok vetni azokra az eseményekre, amelyek az egyesítést közvetlenül megelőzték és amelyek a történelem távlatában lassan-lassan már elmosódnak az emlékezetből. A Fővárosi Könyvtár gazdag anyagából történelmi adatokat kívánok felsorakoztatni, amelyek bizonyára érdeklődésre tarthatnak számot azok előtt, akik a főváros életével és annak fejlődésével szívesen és szeretettel foglalkoznak.

Buda és Pest városoknak már a XVIII. században voltak közös ügyeik: a vám, a hajóhid, a Duna és a legfőbb hatóságok a testvérvárosokat sokszor egynek tekintették, de a két város egyesítésének a gondolata csak a múlt század második negyedétől kezd erőteljesen tért hódítani.

„Budapest.”

A közbeszédben a két várost ekkor már mint „Budapest” emlegetik, az irodalomban hol kötőjel elválasztással, hol egybeírva, már mint egy városról írnak írónk. Ezek a jelenségek arra mutatnak, hogy Budapest gondolata a lelkekben élt s a két testvérváros egyesítése előtti évtizedekben Pest-Buda írói, polgári máris egy város: „Budapest” lakóinak tekintették magukat. A két testvérváros közötti, állandóan élénkülő és növekvő gazdasági, kulturális és társadalmi érintkezés az 1840-es években már közóhajjára érlelte a két testvérváros egyesítésének szükségességét. Amikor 1849-ben megnyílt a két város állandóan összekötő első pest-budai hid s ezzel Széchenyi álma valósággá vált, a Duna sem volt többé elválasztó akadály az egyesülés útjában. A Lánchídon keresztül a közlekedés immár télen-nyáron kényelmessé vált és ezzel a forgalom még jobban megélénkült. A hid élő kapcsolóként kötötte egybe a Duna két partján elterülő nagyjövőjű és nagy fejlődés előtt álló Pest városát a nagymultu Budával, Magyarország fővárosával. A Lánchíd felépülése még erősebbé tette az egyesítésre vonatkozó közkívánatot, amely csakhamar hivatalos intézkedésekben is megnyilvánult. Még a Lánchíd tényleges megnyitása előtt a forradalmi magyar kormány belügyminisztere 1849. június 24-én rendeletet intézett Buda és Pest városokhoz, valamint Pest megye egyeteméhez, melyben Pest, Buda és Óbudának „Budapest” névvel történő azonnali egyesítését rendelte el. Az egyesítés történetében ez az első hivatalos aktus.

A rendelet rámutat arra, hogy rövid idő múlva a Lánchíd tökéletesen kész lesz s „ezáltal meg fog szüntetni az anyagi akadály, mely a két törvényhatóságban elkülönözve élt s a két testvérváros egyesítését és szellemi összeolvadását nehezíté”. Mivel pedig a közigazgatás rendezése az egész országban halaszthatatlanná vált — mondja a rendelet — kívánatos, hogy ott, ahol azt a természeti akadályok nem gátolják és a politikai nézetek engedik, a törvényhatóságok összeolvasztás által helyesebb felosztást nyerjenek. Tehát közigazgatási szempontból is a két testvérváros arra van hivatva, hogy Óbudával együtt egy törvényhatóságot alkosson. Emellett szól az is, hogy a három törvényhatóság csak együtt képviselheti méltóan a magyar állam fővárosát, egységes, harmonikus, egyszerű, gyors és pontos közigazgatással, mely az egyesítés nélkül meg nem valósítható. Az egyesítés mellett szól az a körülmény is, hogy a főváros csak úgy lesz hatalmas, ha benne egy igazgató hatalom lesz, csak úgy lesz létében virágzó, ha törekvésében „egy lélek, egy akarat által vezéreltetik”, csak úgy lesz boldog, ha a külön érdekek egy közös érdekekbe olvadnak fel — mondja a rendelet, mely a továbbiakban kijelenti, hogy a jelenlegi két főváros helyett „a magyar álladalomnak csak egy fővárosa lehet, melynek élő erejét főleg Pest, — történelmi ősemlekezetét főleg Buda adja meg”.

A forradalmi idők gyors lendületének megfelelően az egyesítést Szemere Bertalan belügyminiszter haladéktalanul kívánta életbe léptetni. Ezért elrendelte, hogy Pest és Buda három nap alatt tartandó törvényhatósági közgyűlése hét-hét tagot küldjön ki egy közös választmányba, melynek elnökül Nyári Pál pestmegyei alispánt nevezte ki, azzal a rendelettel, hogy a bizottság tagjai a nehézségek, érdekek és jogok mikénti kiegyenlítése s a tisztikarok egyesítése iránt tervet készítsenek s azt 12 nap lefolyása alatt felelősségre vonás terhe alatt terjesszék elő.

A független Magyarország egységes, fejlődésre képes fővárosának új szervezeti alapját az akkori belügyminiszter mindjárt meg akarta valósítani, hogy a szabad magyar államnak disze és méltó képviselője legyen. Sajnos azonban az 1849. évi események nem adtak módot az egyesítés végrehajtására. A szabadságharc leverése után a negyvennyolcas magyar kormány minden intézkedése semmivé lett és a Pest-Buda egyesítésére vonatkozó rendelet is hatályát veszítette. A Lánchíd sok fáradozással, áldozattal és reményekkel lerakott ívei most már kiáltó mementóként sokáig hiába hivalkodtak a két testvérváros összeülekezésével, hiába hidalták át a természet akadályait, hiába bizonygatták, hogy Pest-Buda most már tulajdonképpen egy, az egyesítést az abszolutisztikus kormány nem hajtotta végre. Az egyesítés gondolata lekerült a napirendről s nem is került elő a kiegyezésig.

A helyi önkormányzatok visszanyerték jogukat.

Az 1867. évi kiegyezéssel Magyarország újra alkotmányos ország lett és a fejlődést gátló abszolutisztikus hatóságok helyébe a helyi önkormányzatok is visszanyerték rendelkezési jogukat. A mai Budapest fogalma alá tartozó terület össznépessége 1849. óta majdnem megkétszereződött: 1869-ben már 280.349 lelket számlált. Az abszolutizmus ellenére Pest-Buda életereje nem tört meg, sőt vonzóereje, gazdasági, szellemi és társadalmi élete megnövekedett és egymás közt még élénkebb lett a kapcsolat, amelyet azonban igen érezhetően akadályozott a külön-külön hatósági élet. Most még erőteljesebben lépett előtérbe Pest-Buda egyesítésének gondolata. Ehhez járult az is, hogy az új fejlődés előtt álló alkotmányos Magyarországnak méltó fővárosra volt szüksége, aminek megteremtése most már nem tűrhetett halasztást.

Az egyesítés gondolatának aktualitására vall Szentkirályi Mór főpolgármesternek az 1867. okt. 16-án tartott pestvárosi közgyűlésen elhangzott indítványa. Az indítvány úgy szól, hogy a törvényhatóság a belügyminisztériumot kérje fel, hogy abban az esetben, „ha Pest és Buda városának egy közszébe összeolvasztása a törvényhozás útján tárgyalatnék”, a két város egyesítését kimondó törvény Pest városára sérelmes intézkedéseket ne tartalmazzon. Ebből az indítványból is kitűnik, hogy bármennyire is szükségszerű volt az egyesítés, annak megvalósítása nem történhetett akadályok leküzdése nélkül. A helyi érdekek féltői, jogaik és érdekeik megvédésére igyekeztek tekintélyüket és érveiket latba vetni. Félték, hogy a bekövetkezendő átalakulásban úgy polgári, mint személyes érdekeik csorbát szenvednek. Különösen Pestvárosa félt, hogy a szegényebb és elmaradottabb Buda az ő terhére fog fejlődni az egyesítés után. Az egyesítés végrehajtásának aktualitása azonban egyszóval megszűnt. Szentkirályi fenti indítványát, amelynek tárgyalását Pestváros törvényhatósága a legközelebbi közgyűlésre halasztotta, érdemlegesen nem tárgyalták le, mert azt időszerűtlennek tartották.

Az egyesítés szükségességének elismerése és végrehajtása elől azonban már sokáig kitérni még sem lehetett. Országos érdekek parancsolólag követelték mielőbbi keresztülvitelét, annál is inkább, mivel közben oly intézkedések is történtek, amelyek az egyesítés küszöbén közös szerveket hívtak életre. Ilyen volt például a népiskolai oktatás tárgyában alkotott 1868. évi XXXVIII. t. c. 127. szakaszának intézkedése, amely Budát és Pestet egy közös és külön tankerületté tette, közös iskolatanácsal, melynek tagjait a két város képviselőtestülete választotta. Ugyancsak az egyesítés gondolatában fogant és az egyesítést szolgálta az 1870. évi X. t. c., melynek 10—28. szakasza a Fővárosi Közmunkák Tanácsát szervezte meg, Pest és Budára kiterjedő hatáskörrel. A Közmunkák Tanácsa a két város közös hatósága volt, tagjait mindkét város képviselőiből nevezték ki.

Wahrmann Mór indítványa.

A köztörvényhatóságok rendezésének kérdése 1870. év folyamán került a törvényhozás elé. A törvényjavaslat a városok rendezését kívánta tárgyalni és nem tett különbséget az egyes törvényhatóságok között. A javaslat képviselőházi tárgya-



Honnan jó, hová visz, ki tudná megmondani? Ismereteink számára csak fizikai, kémiai és biológiai folyamatok hozzáférhetők. Ezeknek bonyolult összműködése alapja az életnek.

Az életszükségletek teljesülésétől függ a szervezet léte. Az életfeltételek között az első helyet foglalja el a táplálkozás.

Célja a szervezet építése, a sejtállomány és munkaképesség fenntartása, a szaporodás lehetőségének biztosítása.

Egészséges ki mindennapi rendszeres táplálékát a reggeli- és uzsonnatejhez 2—3 kávéskanál Ovomaltine-val, a táperő és vitaminok koncentrátumával. Rövidesen meg fog róla győződni, hogy egészségesebb, munkabíróbb, életkedve fokozódik, izmai, idegei megacéloznak.

Ovomaltine

az idegek és izmok éltető, tápláló forrása.

lása alkalmával ez ellen súlyos kifogások hangzottak el s a képviselőház tagjainak egy része a városi törvényhatóságok részére külön törvényt kívánt. Ez alkalommal hangzott el 1870. július 16-án egy érdekes és az egyesítés történetében legjelentősebb indítvány, mely most már az egyesítés ügyét feltartóztatatlannal vitte a közeli megvalósítás felé. Wahrmann Mór a törvényjavaslathoz szólva, kifogásolta, hogy a városok rendezéséről nem lát külön törvényjavaslatot s ezért azt az indítványt terjesztette elő, hogy a kormány Buda és Pest beligazgatásáról külön törvényben gondoskodjék. Ezt a javaslatot a képviselőház el is fogadta s annak eredményeként a köztörvényhatóságok rendezéséről szóló 1870. évi XLII. t. c. 1. §. utolsó bekezdése úgy szól, hogy „Buda és Pest városok beligazgatási szervezetéről azonban külön törvényt rendeltek”. Ennek a törvénynek a tárgyalásánál Wahrmann Mór a következő újabb javaslattal állt elő: A képviselőház határozatilag mondja ki, hogy miután a törvény azt rendeli, hogy Buda és Pest városok beligazgatási rendezését külön törvény szabályozza, a kormány Pest és Buda városokkal lépjen érintkezésbe e két város közigazgatási egyesítése tárgyában és ha a tárgyalások eredményre vezettek, a két városnak közigazgatási egyesítéséről még azon évben törvényjavaslatot terjesszen elő, hogy e rendezés a többi törvényhatóságok rendezésével egyidejűleg végrehajtható legyen.

Wahrmann indítványait, amelyekhez Házmán Ferenc is csatlakozott, a képviselőház 1870. évi július 18-án kelt 2273. szám alatt hozott határozattal tette magáévá. Ennek megfelelően 1871. március 9-én Tóth Vilmos belügyminiszter a betérjesztendő törvényjavaslat megtárgyalására Buda és Pest közéletében résztvevő férfiakból bizottságot alakított, melynek tagjait 1871. évi március hó 15-én kezdődő szaktanácskozásra hívta meg. A bizott-

**Szép,
karcsu,
elegáns
minden hölgy
az új modern szabásu**

**Kutnewsky
bundában.**

Különleges választék
breitschwanzperza bundákban.

IV., Kristóf-tér 6.

ságban helyet foglaló tagok sorában Budapest történetében emlékezetessé vált nevek közül többek közt ott szerepeltek: Csengery Antal, Gerlóczy Károly, Havas Pál, Ország Sándor, Szentkirályi Mór, Tavassy Endre és Wahrmann Mór.

Az értekezlet elsősorban azzal a kérdéssel foglalkozott, hogy vajjon a fővárosnak egyesítése, a rendezéssel egyidőben szükséges és megvalósítható-e? Erre vonatkozólag az általános megállapodás úgy szólt, hogy bár elvben az egyesítést mindenki kívánatosnak, célszerűnek és kivihetőnek tartotta — a két kérdés választassék külön s halmazhatatlansága miatt előbb a fővárosok közigazgatása rendezéséről szóló törvényjavaslatot vegyék munkába, hogy az mielőbb az országgyűlés elé terjeszthető legyen. Ennek kidolgozására a bizottság plénuma szűkebb körű albizottságot küldött ki.

Az albizottság 1871 április 15-ére el is készült javaslatával s azt a plénium elé vitte. Buda-Pest törvényhatósági rendezéséről szóló tervezet I. fejezet 1. bekezdése mindjárt arról szólt, hogy Buda és Pest „egyesítése elvben kimondatik”. A 2. bekezdés Szentkirályi Mór különvéleményét tartalmazta, aki az egyesítésnek elvben való kimondása ellen is tiltakozott.

A törvényjavaslat fölött a bizottság többnapos vitát tartott, melynek első napján 1871 április 25-én az albizottsági javaslattal szemben az elnöklő belügyminiszter kimondotta, hogy a törvényjavaslat az elvi szó kihagyásával ténylegesen kimondja az egyesítést Pest, Buda, Óbuda és a Margitszigetre nézve. Ily értelemben szálltak sikra Csengery Antal, Wahrmann, Ribáry, Havas Sándor, Ország, Királyi Pál, Tavassy, Házman. Mig ellene Szentkirályi, Steiger és Busbach szóltak.

Buda-Pest főváros.

A bizottság megállapodásának s az ott letárgyalt törvényjavaslat szellemének megfelelően Tóth Vilmos belügyminiszter 1871 november 9-én részletes indokolással elkészítette „Buda és Pest fő- és szabadkirályi városok belbizottsági szervezéséről” címet viselő törvényjavaslatát, melynek 1. és 2. szakasza kimondja, hogy „Buda és Pest sz. kir. fővárosok egyesítetté: „Buda-Pest főváros” elnevezéssel ezentúl egy törvényhatóságot fognak képezni, továbbá, hogy Óbuda a Margitszigettel a főváros hatósága alá helyeztetik.

Az egyesítés szükségességére vonatkozólag az indokolás többek között rámutat arra, hogy „a magyar államnak oly központra van szüksége, mely a magyar állam érdekeinek valóságos gyűlöhelye, ezeknek legfőbb támasza és előmozdítója legyen, mely a magyar államosság eszméjét méltóan képviselje és a nemzeti fejlődés érdekében egy szellemileg, mint anyagilag a részekre ellenállhatatlan vonzóerőt gyakoroljon. E központ egy hatalmas, alkatrészeiben egységesen szervezett főváros, mely a nemzet szellemi és anyagi fejlődésének leghatásosabb eszközeit folytonosan gyűjtögetve, helyhatósági intézményeinek lehető legcélszerűbb berendezése és kezelése által egyuttal a jó rend, a valódi műveltség és társadalmi magasabb élvek kellemes gyűlöhelyévé válják.”

De az ellenzék is szükségesnek látta, hogy sorompóba lépjen. 1871. évi november hó 15-én tartott pestvárosi közgyűlésen Steiger Gyula indítványt tett, hogy a közgyűlés küldjön ki egy 9—11 tagból álló bizottságot, hogy a törvényjavaslatot azonnal tárgyalás alá vegye s véleményes jelentését rendkívüli közgyűlés elé terjessze, hogy a közgyűlésnek módjában álljon a törvényjavaslat esetleges módosítása végett még törvényerőre emelkedése előtt a belügyminiszterhez felíratot intézni.

Az indítványt a közgyűlés egyhangulag elfogadta s a bizottságot kiküldötte. Elnöke Gerlóczy Károly tanácsnok lett, míg tagja között ott látjuk Kammermayer Károly tanácsnokot, Steiger Gyulát, Királyi Pált, Tavassy Endrét. A bizottság csakhamar megtartotta tanácskozásait s részletes jelentésben számolt be működéséről. Meglepésszerűen a bizottság az oly régóta közkívánattá vált egyesítés küszöbén arra az álláspontra jutott, hogy egyelőre az egyesítés eszméjét „elvben, de csakis elvben pártolhatja” s kívánja, hogy mielőtt az egyesítést valóban törvénybe iktatnák, az az előzmények tisztázása nélkül ne határozassék el.

A bizottság álláspontja az volt, hogy az egyesítést mindenképp közigazgatási uton kell előkészíteni s csak miután az akadályokat elhárították s az érdekeket kiegyenlítették, lehet az egyesítést, mint tény törvényesen kimondani.

Mit mond a bizottsági jelentés?

Mindezekon kívül — mondja a bizottság a jelentésében — az egyesítésnek, mielőtt mint tény törvénybe iktatható volna, van egy előzménye, mely sem a törvényhozástól, sem a közigazgatási eljárástól nem függ, s melyet a kormány indoklás számba venni szükségesnek nem tartotta; nevezetesen mindaddig, míg a két város polgárainak magánviszonyai a kölcsönös érintkezés terén kereskedelmi, ipar és társadalmi tekintetben annyira össze nem fűződnek, hogy a budai Pesten és viszont a pesti Budán magát honosnak érezni nem fogja, — az egyesítés bár törvény és közigazgatás útján végrehajthatik is, csak papiroson fog maradni; a viszonyoknak ezen összeszövődése pedig függ a két város közötti közlekedésnek szaporításától és könnyítésétől, mely utóbbinak szükséges voltát a kormány indoklás is, bár indirekte érinti ugyan, de csak azon vámookról és illetékekről tesz említést, melyek a két város közti vámszedésre szorítóknak; ellenben mellözi az ezeknél sokkal terhesebb akadályt, melyet a dunai hidon való közlekedés, úgy a kereskedelemre, valamint a közlekedőkre súlyosan ró. Csak akkor, ha a már meglévő, valamint célbavett hidakon a közlekedés díjmentessé tétetik, fog megindulni az életnek azon munkája, mely megszoktatja a két város polgárait, hogy egymást ugyanazon község tagjainak tekintsék.”

A bizottsági jelentést Pest város 1871. évi november 25-én tartott rendkívüli közgyűlése helyesléssel vette tudomásul és állást foglalt „Pestnek Budával rögtönös és tényleges egyesítése” ellen, elhatározva, hogy állásfoglalását feliratban az országos törvényhozás elé terjeszti, valamint hogy azt kinyomatva, az ország összes képviselőinek megküldi. Ugyanazon közgyűlés tárgyalta a fenti álláspontot tartalmazó igen részletes és bő felirat szövegét is, melyből ki kell ragadnunk azt, hogy az egyesítésnek most már rögtön és tényleges életbeléptetését Pest város közgyűlése egyáltalán nem helyeselte, mert azt időszerűnek még most nem tartotta.

„Mert vannak fontos okok, — írja a felirat — legalább Pest városa részéről és lesznek kétségtelenül Buda részéről is, melyek óvatosságra intenek és amelyeknek a gyakorlat által előbb meg kell szüntetniök.”

Buda törvényhatósága sem akart befejezett tények elé állni. Főként azt fájlalta, hogy a törvényjavaslat rájuk parancsolja az egyesítést és így önértékében is sértve érezte magát. Meg volt arról is győződve, hogy az egyesítésnél csakis Buda hoz áldozatot, „mivel Buda nemcsak fővárosi címet, fényes múltjának ez egyedüli maradványát, hanem municipális önállóságát is veszítendő, mely Pestnek szellemi és anyagi tulsúlyánál fogva mindig biztosítva marad” — amint azt Alkér és Pleskott budai törvényhatósági bizottsági tagok kifejtették.

Buda város törvényhatósági közgyűlése a törvényjavaslat megtárgyalására szintén kiküldötte külön bizottságot, mely előterjesztését 1871. december 1-én terjesztette a közgyűlés elé. A bizottságban két nézet alakult ki. Az egyik: Alkér Gusztáv és Pleskott Henrik bizottsági tagok, az egyesítést elvben elfogadták, azon biztos reményüknek adva kifejezték, hogy egy a vagyon, mint a jövedelmek hováfordításának kérdései igazságosan és méltányosan fognak megoldatni. Ellenben Andaházy László és Gombár Tivadar bizottsági tagok az egyesítést határozottan és feltétlenül visszautasították. Az ötös bizottság azonban az egyesítés kérdésében nem hozott határozatot, úgy hogy a közgyűlés a bizottságot újabb tárgyalásra és határozathozatalra utasította. A bizottság 1871. december 14-én tartott ismét, most már teljes ülést, amely Alkér és Pleskott álláspontját tette magáévá, vagyis elvben az egyesítést elfogadta. Andaházy László és Gombár Tivadar kisebbségi véleményét terjesztették elő, melyben legfőbb érvként azt hozták elő, hogy „az egyesítést elleneznünk kell, mert a legjobb meggyőződésünk szerint holt betű maradand, míg — és ez a főmomentum — könnyű és ingyen közlekedésről gondoskodva nem lesz. Mindaddig, míg Budát Pesttel csak egy hid köti össze, mindaddig, míg ezen a hidon is vámot fizetni kell, mindaddig, amíg a kormány részéről a Lánchíd-társulattól megváltott privilégium fenntartatik és magánosoknak hidat építeni, vagy a közlekedést hidvám fizetése nélkül eszközölni nem szabad, egyszóval mindaddig, míg a kormány a létező hidon vámot szed és a megváltott privilégiumról önként örök időre le nem mond,

Nemzeti Munkahéten csak magyar árut!

Változatlanul vezetünk olcsó árainkkal!

Néhány tájékoztató ár:

Bouclé gypjukelme divatszövés	2.65,	1.85
Női kosztüm- és feöltő kelme		
140 cm széles	4.55,	3.95
Sportflanell jó minőség	—65,	—55,
Crepe de Chine hibátlan műselyemből	3.25,	2.85
Műselyem harisnya cotton, nehéz minőség, kis hibával ..	—95,	—75
Női melegharisnya angolszerű	—85,	—75
Fehér férfiing puplin mellel	3.95	
Fresko és Oxford ing divatmintában	3.65,	3.45
Gombos nadrág hosszú	2.95	
la rayé köper	3.95	

Saját érdekében tekintse meg kirakatalnkat!

HERCZEG és FODOR

textil-, uri- és női divatáruháza

Budapest VII., Thököly-ut 24. (Keleti pályaudvarnál)

tényleges egyesítésről szó nem lehet. A tényleges egyesítésről végre szó nem lehet mindaddig, míg a vagyon kérdése megoldva nem lett, mert törvény általi tényleges egyesítés csak ott lehetséges, hol közakarral és közmegállapodással jön létre a vagyoni állapot rendezése.”

Noha a törvényjavaslatot nem fogadták el, me-rev álláspontjukból mégis engedtek s az egyesítés megkönnyítése és tényleges megvalósítása érdekében érdemleges javaslatot tettek. Hogy Budaváros lakosságának legfontosabb érdekeit tulságosan és aránytalanul ne kockáztassák, azt javasolták, hogy Buda, Óbuda és Pestváros küldötteiből álló központi bizottság küldessék ki, mely az érdekek kölcsönös összehangolása és kiegyenlítése végett javaslatot készítsen és terjesszen elő megállapodás végett az egyes városi törvényhatóságok elé, ha ily módon a végleges megállapodás megtörténik, „beálland az az időpont, midőn a törvényhozásnak intézkedni kellend a tényleges egyesítés felett.”

Óbuda korona mezőváros aggodalmai.

Óbuda korona mezőváros is aggodalommal fogadta a rögtönös egyesülés gondolatát s 1871 dec. 28-án tartott közgyűlése felirattal fordult az országos képviselőházhoz. Érvei nagyjában fedték Buda város kisebbségének véleményét, melynek kifejtése után alázatosan kérték a törvényhozást, „hogy csak a három városnak egymásközti érdekegyesülése alapján jöhessen létre az azok egyesítését célzó törvény.”

Az egyesítés rögtön és tényleges megvalósítása ezek szerint meglehetősen ellenzésre talált. Pestváros törvényhatósága az egyesítést azonban szorgalmazta és a nehézségek áthidalásában fűrgébbnek bizonyult testvérváros társainál. 1871 december 20-án tartott közgyűléséből átiratott intézett Buda városához, melyben kívánatosnak tartotta, hogy az egyesítési főkérdésekre vonatkozólag a három város közönsége megállapodásra jusson. Ebből a célból kérték egy bizottság kiküldetését, mely Pest és Óbuda hasonló céllal kiküldött bizottságával közös tanácskozásokra üljön össze. Pestváros kezdeményezésére ez a közös tanácskozás 1872 január 10—11-én folytatta le tárgyalásait, melynek eredménye Pest-Buda polgárainak nagy örömet jelentett. Általános meglepetésre a közös tanácskozás a városok egyéni ellenállásával ellenkezőleg úgy határozott s olyan előterjesztést tett, mely szerint „az egyesítés a legközelebb hozandó fővárosi törvényhatósági törvényben nescak elvileg mondasék ki, hanem egészen megközelíti azon nézőpontot, amelyből a törvényjavaslat kiindult, az egyesítés a három város között a lehetőségnek legvégső határáig már most tényleg életbe is léptetessék.”

Ezzel az egyesítés megvalósítása előtt megszünt minden akadály. És mintha Pest és Buda törvényhatósága régebbi ellenállását igyekezett volna helyrehozni, most már sürgető emlék- és feliratok-

Neuman László: Nemzeti Munkahét

A Goldberger gyárak

A RICHARDS RICHARD: GYÓRI FINOMPOSZTÓGYÁR

Rákóczi-ut 64 Régebben a Kálvin-téren

utolérhetetlen teljesítményeinek kiállítása: Rákóczi-ut 64

férfi- és női gypjukelméinek bemutatója a Nemzeti Munkahét keretében:

Rákóczi-ut 64

ban fordult 1872. márciusában az országgyűléshez, kérve, hogy az egyesítési törvényjavaslatot tárgyalják le. Erre azonban csak 1872. november 26-án került a sor, amikor megkezdték a tárgyalást és december 9-ig tárgyalták a Buda-Pest fővárosi törvényhatóság alakításáról és rendezéséről szóló törvénycikket, amely mint az 1872. évi XXXVI. t. c. nyert 1872. december 22-én szentesítést.

Buda-Pest főváros egy törvényhatóság.

Mindjárt november 26-án az országgyűlés a törvényjavaslat első 8. szakaszát, minden vita nélkül elfogadta, így tehát az egyesítésre vonatkozó első paragrafust is. Eszerint: „Buda és Pest sz. kir. fővárosok, valamint Óbuda mezőváros és a Margitsziget, az utóbbiak Pest vármegyéből kikebelezettévé, Buda-Pest főváros név alatt egy törvényhatósággá egyesítetnek.“

Az egységes, nagy Budapestért folytatott hosszú küzdelem ezzel eredményesen befejeződött. Ugyanekkor már az egységesítés alapjára felépített törvénycikk gondoskodott az egységes közigazgatásról és Budapest főváros egységes törvényhatósága korszerű rendezéséről is.

A törvénycikk VIII. fejezete az átmeneti intézkedésekről szól, melynek 134. szakasza a szervezési előmunkálatok elkészítésére egy 34 tagból álló küldöttség alakítását rendelte el. Erre az u. n. harmincegyes bizottságra várt az egyesítés tényleges megvalósítása és Budapest új törvényhatóságának részletes megszervezése. Ebbe a bizottságba Buda a törvénycikk 134. §-a értelmében 10 tagot küldött ki. Tagjai között szerepeltek Andorffy Károly, Ország Sándor, Andaházy László is. Pest husz taggal volt képviselve. A bizottság pesti tagjai között volt Gerlóczy Károly, továbbá Királyi Pál, Szentkirályi Mór, Mátyus Arisztid, Kammermayer Károly. Budapest későbbi polgármestere, Havas Ignác, Tavassy Endre, Wahrmann Mór, Széher Mihály, akik később a bizottság elnökéül választottak meg. Óbuda négy képviselő küldésére volt jogosult. Ezek voltak: Harzer Pál, Végh János, Tatay Adolf és Molnár József.

A harmincegyes bizottság feladatköre az idézett 134. §-a értelmében az volt, hogy tervezetét dolgozzon ki a) a választókerületek alakításáról, b) a fővárosnak közigazgatási kerületekre osztásáról, c) a tisztikar, a szak- és segédkezelő- és szolgaszemélyzet létszámáról, hatásköréről és a fizetések mennyiségéről és végül d) a tanács által választandó tisztviselők választási módjáról. A bizottság munkálatait albizottságokra osztotta fel, amelyek munkálataik eredményét a 34-es bizottság elé terjesztették. Ennek a bizottságnak a javaslatai a három város képviselőiből alakult közös közgyűlés elé kerültek határozathozatal végett. A közös közgyűlés elnöke Havas Ignác lett, aki mint miniszteri biztos, fáradhatatlan buzgósággal vezette le a három városnak 1873 március 26-tól október 9-ig tartott tizenegy közös közgyűlését, amelyeken a harmincegyes bizottság munkálatai határozatokká váltak. Ezeket a határozatokat azután a belügyminiszterhez terjesztették fel.

A három város kiküldöttei 1873 október 9-én délelőtt 9 órai kezdettel tartották utolsó közös köz-

A

Nemzeti Munkahét

alatt bemutatjuk

divatujdonságainkat

Vörösmarty-tér 4 alatt

Goldberger

1784 óta magyar gyártmány

gyűlésüket a Pesti Vigadó nagytermében. Ekkor olvasták fel a közös közgyűlés utolsó szervezési munkálataira érkezett belügyminiszteri jóváhagyást és ezzel a szervezési munkálatok befejezést nyertek. A közös közgyűlés emelkedett és ünnepi hangulatban fejeződött be. A bizottsági tagok örömeinek hangos kifejezése mellett Királyi Pál közgyűlési tag emelkedett szólásra, visszapillantást vetve a kezdetre, a multra, az igyekezetre, buzgalomra és úgyszeretetre, amely lehetővé tette, hogy a főváros szervezési munkálatait sikerrel fejezték be. Indítványozta, hogy Havas Ignác miniszteri biztosnak közgyűlési jegyzőkönyvben megörökítendő elismerésüket és köszönetüket fejezzék ki, ugyancsak javasolta, hogy Barna Zsigmond főjegyzőnek, a közös közgyűlés buzgó tollvezetőjé-

nek is elismerésüket fejezzék ki. Az indítványt a közös közgyűlés elfogadta, mely után Havas Ignác szólalt fel utoljára, aki érdemeit elhárítva, elismeréssel emlékezett meg a főváros szervezéséről szóló törvény alkotójáról, Tóth Vilmos volt m. kir. belügyminiszterről, a harmincegyes bizottság tagjairól, valamint annak elnökéről, Széher Mihályról, ugyancsak a közös közgyűlés összes tagjáról is, amely után a létrehozott műre a Mindenható áldását kérve, hosszas és szűnni nem akaró éljenzések közt az utolsó közgyűlést berekesztette.

Ezek után hátra volt még, hogy az új törvényhatósági bizottsági tagok megválasztásának határnapját kitzúzzék és a választásokat megejtsék. Ezek most már gyors egymásutánban történtek meg.

Az új Budapest törvényhatósági bizottság első ülése.

1873 október 25-e történelmi időpont Budapest székesfőváros életében. Ezen a napon alakult meg az új Budapest törvényhatósági bizottsága. Már délelőtt 10 óra előtt szokatlan élénkséggel tolongott a nagyszámu közönség a Vigadó épülete elé, hogy bejusson a Vigadó termeibe, ahol délelőtt 10 órakor nyitja meg a kiküldött kormánybiztos Budapest főváros első közgyűlését, 10 órakor már minden talpalatnyi hely tömve volt és Havas Ignác kormánybiztos diszmagyarban ünnepi hangulatban lépett az elnöki asztalhoz, mellette Várady Károly főkapitány szintén diszmagyarban és Deák Ferenc foglaltak helyet.

Havas Ignác megnyitó beszédében üdvözölte a bizottsági tagokat és az 1872. évi XXXVI. t. c. értelmében az egyes kerületekben megválasztott bizottsági tagoknak az igazoló bizottság által megállapított névsorát olvasta fel. A névsor felolvasása után, amint azt az egykoru tudósításokból olvashatjuk, a következőképp folytatta beszédét:

„Elég tétetvén a törvény rendeletének, miután valamennyi bizottsági tag, ötnék kivételével, igazoltatott, van szerencsém a fővárosi bizottságot a törvény értelmében megalakultnak nyilvánítani. Örömmel teszem ezt, mert ekként elérkezettnek látom azon óhajtvá várt időpon-

1 CÍMÉRT 1 PENGŐT

100 CÍMÉRT 100 PENGŐT

100.000 CÍMÉRT 100.000 PENGŐT

adományozunk a Nemzeti Munkahéten vidéki látogatóink nevében öfőméltósága Horthy Miklósné nyomorenyhítő akciójára

Mindezt csak azt kérjük a Nemzeti Munkahétre kedvezményes vasúti jeggyel érkezőtől, hogy pontos címét áruházunkban személyesen adja át a T. E. SZ. nálunk működő címszedő bizottságának. Személyazonosságának igazolásául felmutatandó a Nemzeti Munkahét kedvezményes vasúti igazolványa

Nézze meg áruházunkat. — „Árban, minőségben szenzáció“

Önnek ez a csekély fáradság pénzbe nem kerül, mégis segít a nyomorgókon.

Áruházunk bárhonnán könnyen elérhető, a Magyar Divatcsarnok nevét és címét mindenki ismeri.

Akinek a címét ezen alkalommal feljegyezzük, annak december havában ingyen megküldjük az 1934-es Divatcsarnok aranyaptárt is.

Kedvezményes vasúti igazolványát a Tesz megbizottai nálunk lebélyegzik.

tot, midőn az eddig különvált három város Magyarország egyesített fővárosává alakult át. Nem tehetem t. bizottsági tagok, hogy ezen ünnepélyes alkalommal meg ne emlékezzem az eddig különváltan létezett hatóságokról, melyek hazafias működésükben századokon át közrehatottak hazánk szellemi és anyagi felvirágoztatására, osztozván annak örömeiben és bajaiban. Azon hazafiasan szívélyes testvériség, amely a társhatóságok között eddig, s különösen a szervezési munkálatok alkalmával nyilvánult, lesz egyedüli összetartó kapcsa és éltető eleme az egyesült főváros működésének is. Ez tette lehetővé, hogy a szervezési munkálatok oly sikeresen és oly rövid idő alatt megtörténhettek, ehhez járul azon ernyedetlen buzgalom a közös nagy eszme elérése céljából, gyakran az önmegtartókéval párosult hazafias egyetértés, mely hogy Magyarország fővárosának és a hazának javára jövőre is éltetadóan jelentkezék, teljes szívemből kívánom.

A nagy éljenzéssel kísért beszéd után Budapest első főpolgármesterének megválasztása következett. *Barna Zsigmond* főjegyző felolvasta Öfelsége I. Ferenc József legfelső kéziratát, valamint az ahhoz csatolt miniszteri leiratot, amelyek a főpolgármesteri állásra történt kijelöléseket tartalmazták. Az 1872. évi XXXVI t.-c. 68. szakaszának rendelkezéséhez képest a főpolgármesteri tisztségre jelöltettek *Havas Sándor* honvédelmi miniszteri tanácsos, *Házmán Ferenc* Buda főváros akkori polgármestere és *Ráth Károly*, a Pesti kir. Itélőtábla alelnöke.

A szavazás eredményeként *Ráth Károlyt* ültette a bizottsági tagok többsége a főpolgármesteri székbe, akinek személye, a közszolgálat különböző terein megnyilatkozott képessége és erélye a legnagyobb biztosítékot nyújtotta, hogy Budapest közigazgatását sikeresen fogja vezetni.

A további közgyűléseken ezután sorra megválasztották Budapest polgármesterét: *Kammermayer Károlyt*, az olpolgármestereket: *Gerlóczy Károlyt* és *Kada Mihályt*, valamint az összes tisztviselőket és szakbizottságok tagjait.

A tényleges egyesítés napja azonban csak 1873 november 17-én következett be, amint azt nem sokkal később a Tanács egy jogi kérdésben hozott döntése mutatja. Ugyanis ezen a napon kezdték meg az egyesített főváros levéltára, kiadó- és iktatóhivatala működésüket. Ezzel Pest-Buda és Óbuda külön közigazgatása megszűnt és ezen a napon vette kezdetét az egyesített új főváros közigazgatási élete.

Roosevelt és Litvinov tanácskozása.

New York, nov. 11. (A *Pesti Hirlap* tudósítójának távirata.) *Roosevelt* és *Litvinov* több mint három óras összejevetelen folytatta tanácskozásait a Szovjetunió elismerésének kérdéséről. A megbeszélés *Roosevelt* elnök magánlakosztályán tanúk nélkül folyt le. Még tolmácsokat sem vontak be, csak időnként kérettek a szobába egy-egy szakértőt. Mikor a Fehér Házból távozó *Litvinovot* fölvilágosításért rohanták meg az újságírók, csak annyit volt hajlandó nyilatkozni, hogy a megbeszélések változatlanul barátságosak. Az orosz megbízottat az elnök autója vitte a Fehér Házból lakására.

A román kormány vasárnap délelőtt mond le.

Bukarest, nov. 11. A tartós politikai válság megoldását a kormány formális lemondásától várják. *Károly* király vasárnap érkezik Szinajából Bukarestbe. *Délelőtt fogadja Vajda miniszterelnököt, aki benyújtja a kormány lemondását.* Hír szerint az uralkodó azonnal megkezdi tanácskozásait és legelőször a képviselőház és a szenátus elnökeit fogadja kihallgatáson. Általában azt hiszik, hogy a kormányválság rövid tartamu lesz. A lapok annak lehetőségével számolnak, hogy *Vajda* kormányát liberális minisztérium követi *Duca* miniszterelnökségével, vagy pedig semleges kormány jön, amelynek az lesz a feladata, hogy végrehajtsa az új választásokat.